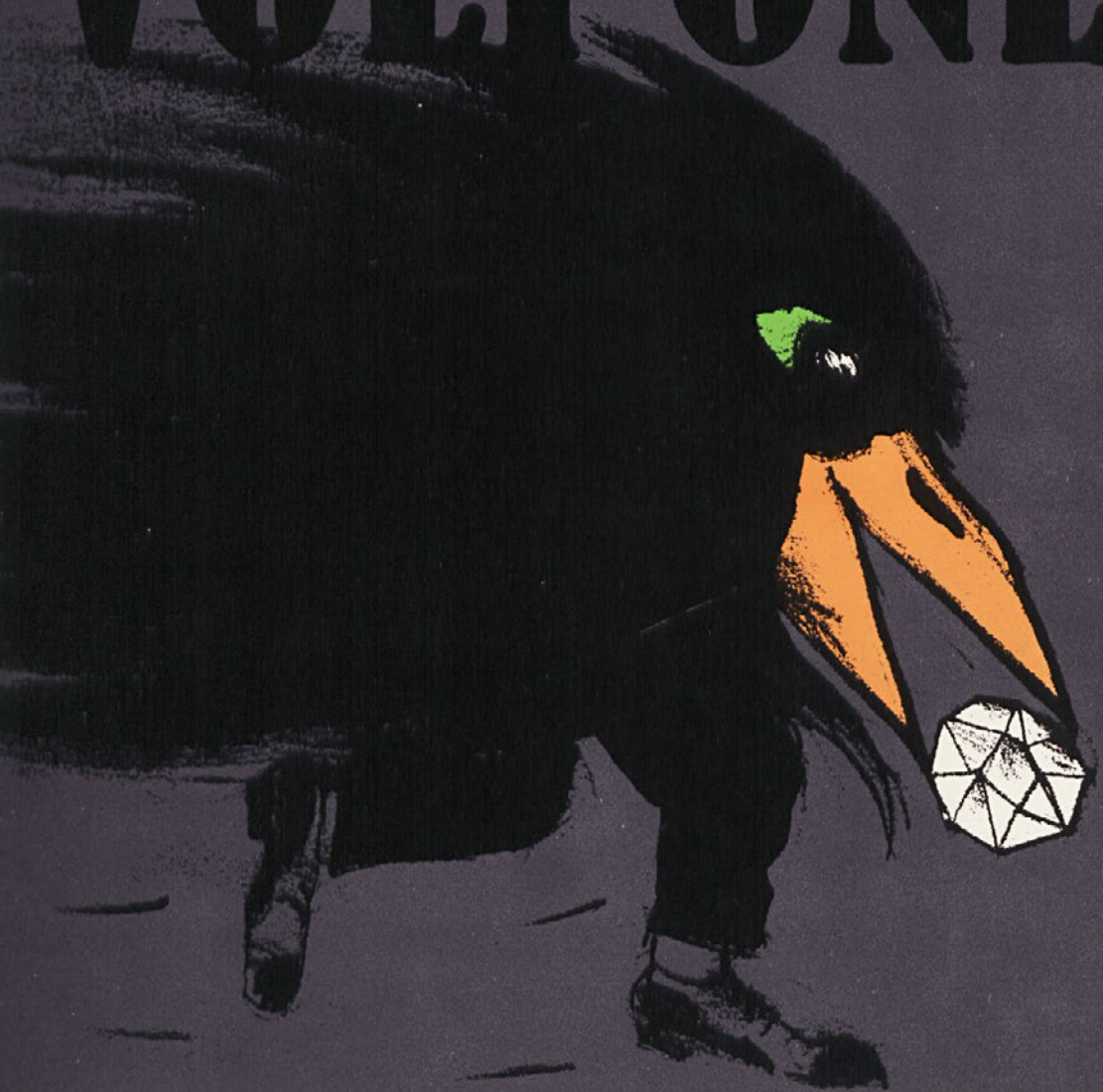

slovensko ljudsko gledališče celje

Stefan Zweig

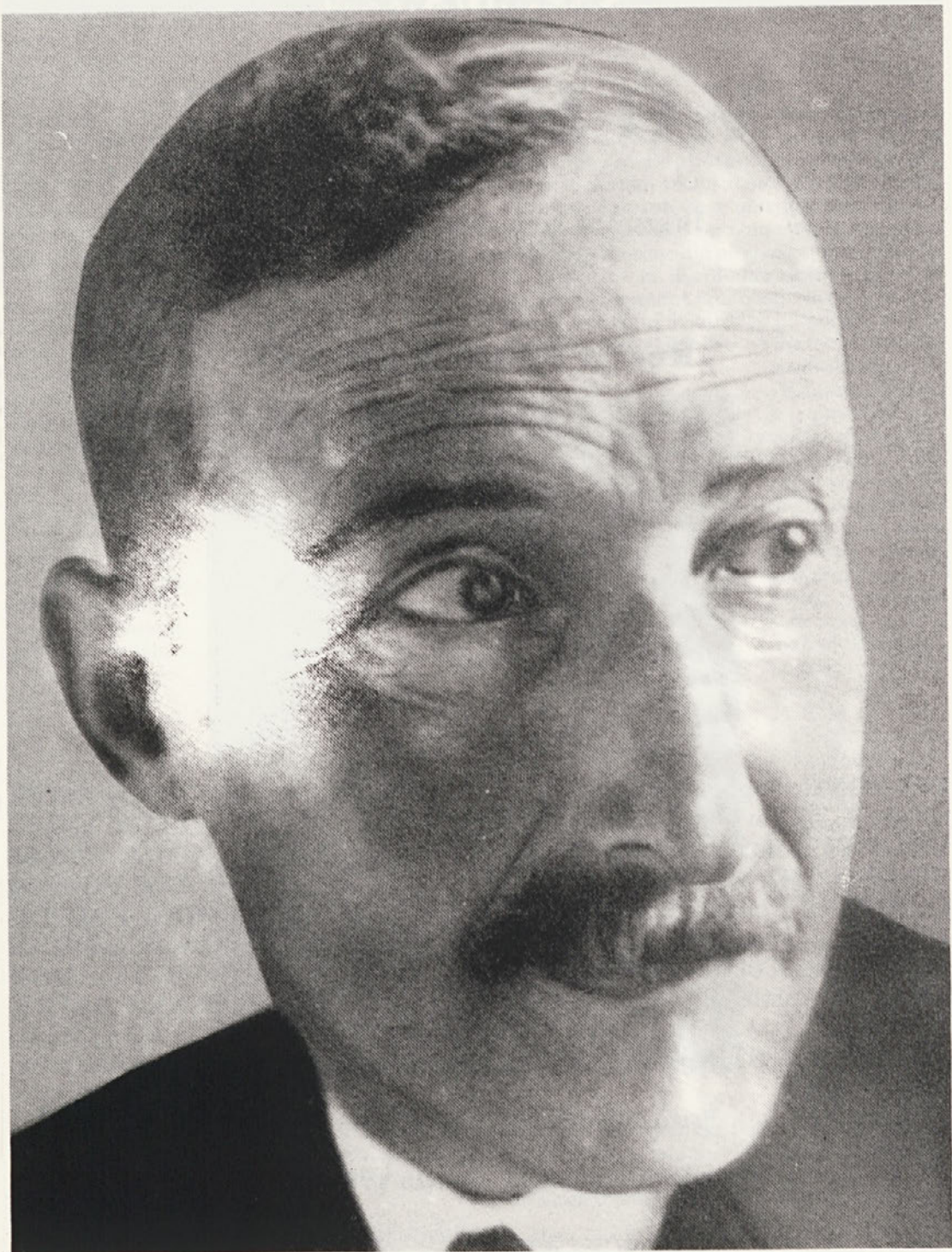
VOLPONE

VSEBINA

*Volpone je bogat, a brez otrok.
Obljublja dediščino vsem okrog.
Leži in hlini se, kot da umira.
Prisklednik zanj z lažmi darila zbira.
Od spletke k spletki pot zvijač se vije;
Nič ne pomaga: vsaka se razkrije,
Efekt vseh skupaj pa mu vrat zavije.*

B Jonson: Uvod v igro Volpone, obj. v Drame angleške renesanse DZS, Ljubljana, 1976, prevod Janez Menart

Stefan Zweig

V O L P O N E

Brezsrčna komedija v treh dejanjih
po Benu Jonsonu

Režija **FRANCI KRIŽAJ**

Prevod Mojca Kranjc
Verze prevedel Fran Albreht
Dramaturgija Tanja Viher
Lektorica Katja Podbevšek
Scena Marjan Kravos
Kostumi Cveta Mirnik
Izbor glasbe Ivo Meša

Dramatis personae

VOLPONE , bogat Lavantinec	JANEZ BERMEŽ
MOSCA , njegov prisklednik	IZTOK VALIČ
VOLTORÉ , notar	BOGOMIR VERAS
CORBACCIO , star oderuh	STANE POTISK
CORVINO , trgovec	MIRO PODJED
LEONE , capitano, Corbacciov sin	IGOR SANCIN
COLOMBA , Corvinova žena	ANICA KUMER
CANINA , kurtizana	LJERKA BELAK
SODNIK	DRAGO KASTELIČ
POVELJNIK STRAŽE	BRUNO BARANOVIČ

Prizorišče: Benetke v času renesanse

Premiera v petek, 7. aprila 1989, ob 19.30

Vodja predstave Zvezdana Pungaršek – Šepetalka Ernestina Popović – Ton Stanko Jost – Razsvetljava Ruđi Po-sinek – Krojaška dela pod vodstvom Adija Založnika in Marjane Podlunšek – Frizerska dela Maja Dušej – Slikarska dela Adolf Aškerc – Odrski mojster Jože Klanšek – Rekviziter Franc Lukač – Garderoba Kalina Jenić in Melita Tro-jar. Tehnično vodstvo Vili Korošec.

Od vseh Shakespearovih sodobnikov je bil nedvomno najpomembnejši njegov osem let mlajši dobri znanec, če že ne prijatelj, Ben Jonson (1572–1637), pesnik in prevajalec, čigar igra »Volpone« je vključena tudi v naš izbor. Jonson je še ime z razvojnega vrha elizabetinske drame. Bil je klasicist, moralist in reformator. V komediji je obrnil hrbet ljubezenskim zgodbam ter začel opisovati London ter se pri tem trudil, da bi bil čim bolj veren. Po oblikovni plati se je trudil v klasicističnem smislu čim bolj spoštovati enotnosti kraja, časa in dejanja.

Glede na like svojih oseb pa je uvedel »komedijo značajev«: pri vseh glavnih osebah je izbral eno njihovo pretežno negativno značilnost in jo skozi vso igro izpostavil poudarjeni satiri in posmehu. V gledališče je uvedel realizem, saj je zahteval, da naj igre kažejo podobo časa, da naj bodo snovi in jezik vzeti iz resničnosti. S svojo teorijo »značajev« in s svojim realizmom je vplival na večino poznejših dramatikov, s svojim moralnim stališčem pa prav tako na mnoge. Ne glede na novosti, ki jih je vnesel, pa se je odlikoval po domiselnosti snovi, izvirnosti, spretnosti zgradbe, po velikem smislu za smešno, po moči opisovanja in prikazovanja, po dobrem opazovanju ter po veliki splošni razgledanosti.

Ben Jonson je bil poleg vsega tudi zelo plodovit pisec. Tudi če pustimo ob strani njegove pesmi, zapiske in razprave, angleško slovnico, epigrame in predvsem še kakih 35 mask, ki jih je napisal za dvorske zabave, nam samo njegovih dramskih del ostane na rešetu toliko, da bi jih

težko posamično pregledali. Samo njegovih izvirnih ohranjenih iger je 16, medtem ko je za nadaljnjih deset izpričano njegovo soavtorstvo ali pa dokazan obstoj danes izgubljenih del. Zato naj bo dovolj, če se omejimo samo na najpomembnejše; te so vse komedije, čeprav je napisal tudi dve tragediji po rimskem vzorcu, »Sejanov padeč« in »Katilinina zarota«, ki pa ne presegata poprečne vrednosti. Njegov pravi talent se je pokazal v satirično humorističnih delih »Volpone«, »Alkimist«, »Tiha žena« in »Šentjernejski sejem«.

»Volpone«, 1606, je komična pripoved o skopuškem bogatinu iz Benetk, ki svoje somoščane opehari z upanjem, da bodo njegovi dediči. Prevarant je na koncu prevaran sam, njegovo premoženje pa dobijo beneški reveži. Komedija »Alkimist«, 1610, ki pri mnogih velja za njegovo najboljšo delo, a je v svetu manj znano kot »Volpone« (po mojem zaradi tipičnega angleškega okolja in težkega pogovornega jezika) je »Volponeju« po osnovnem prijemu zelo podoben, razen konca: Volpone lovi na pohlep, zvita trojica v »Alkimistu« pa na človeško neum-

nost, ki jo žene pohlep. Delo naj bi bilo najboljše zaradi tega, ker ima vse dobre lastnosti »Volponeja«, razen tega pa še popolno zgradbo ter do kraja izvedeno upoštevanje treh enotnosti.

»Volpone« in »Alkimist« sta napisana v verzih. Preostali dve komediji, ki smo ju omenili, pa sta v prozi. Jonson je bil od vseh elizabetinskih dramatikov najbolj izviran pa skorajda tudi najbolj izobražen in razgledan.

Ob izidu zbranih del 1616 je Jonson dobil kraljevo pokojnino, kralj Jakob pa ga je nameraval celo povišati v viteza. Kako leto zatem mu je oxfordska univerza podelila svojo častno diplomu, verjetno pa mu jo je tudi Cambridge, za kar pa ni jasnih dokazov. Že prejšnje leto je postal tudi častni meščan Edinburga in častni ud tamkajšnjega zidarskega ceha. Če ne bi umrl kralj in bi se ustanovila nameravana Kraljevska akademija, bi bil Jonson eden izmed njenih predvidenih 84 članov.

Po izdaji svojih zbranih del je Jonson umetniško umolknil za celih deset let. Šele leta 1625 je bila uprizorjena njegova »Prodajalna novica«, za njo pa, z enakim neuspehom, »Nova gostilna« 1629, »Magnetična gospa« 1632, ter »Zgodba o kadi« 1633.

Ker je Jonson že sam nadvse skrbno izdal svoja dela, besedilo »Volponeja« ne predstavlja spornega vozla, nad katerim bi se ustvarjalno veselili literarni zgodovinarji: komedija je izšla prvič 1607. leta v samostojni knjigi, leta 1616 pa v zbranih delih; pri obeh izdajah je sodeloval avtor, tako da sta oba natisa domala povsem enaka. Zato se tudi izdaja leta 1640 bistveno ne loči od poznejših.

Na odru je bil »Volpone« prvič prikazan leta 1605. Odtlej je bil na sporedu angleških gledališč skozi vse 17. in 18. stoletje. Z nastopom romantičnih tokov v umetnosti pa je hitro zatonil v pozabo: od 1785 do 1921 ni bil v Angliji nikdar uprizorjen. Šele tega leta ga je oživila neka igralska družba in poslej je bil igran spet vsakih nekaj let, vse do današnjih dni, v najnovejši dobi tudi skoraj vsako leto. Razen na odru je oživel

Volpone tudi na TV (BBC 1952), v operi (London 1964) v muzikalu (ZDA 1964) in na filmu (Pariz 1939).

Vendar pa film ni bil posnet po izvirnem besedilu, temveč po tekstu Julesa Romaina, ki je po francosil nemško prozno priredbo izpod peresa pisatelja Stefana Zweiga, nastalo 1926. leta. To inačico so prevedli tudi v angleščino in jo na veliko igrali predvsem po ZDA.

Prav v tej Zweigovi predelavi je že tri leta po njenem nastanku, v prevodu Frana Albrehta, začel »Volpone« svojo vsekakor zelo uspešno pot po Slovenskem. V Ljubljani so ga igrali že januarja 1929, zatem pa so se zvrstile še številne nove prireditve po raznih gledališčih: 1931 v Mariboru, 1940 v Ptujju, 1951 spet v Ljubljani (SNG Drama), 1953 v Kranju, 1954 v Trstu, 1957 v Celju in 1958 spet v Mariboru.

V izvorni obliki in v tu objavljenem verzem prevodu je bilo delo doslej prvič uprizorjeno v ljubljanski Drami leta 1970, in sicer v režiji Franceta Jamnika, ki je zaradi dolžine opustil vso stransko igro s Pelegrinom in sirom Politikom. V tej postavitvi je naslovno vlogo igral Andrej Kurent, vlogo Mosce Polde Bibič, Politikovo ženo pa z očarljivim »angleškim« naglasom Duša Počkajeva.

Volpone je bil pri Slovencih na splošno precej dobro sprejet. Samo prej opisana Zweigova predelava je doslej doživela skupno 80 predstav.

Janez Menart
Drama angl. renesanse,
Ljubljana DZS, 1976

Pregled angleške renesančne dramatike (odlomki iz uvoda) Priredila T. V.

Lisjak kot simulant, Queen Mary Psalter, 14. stoletje

Stefan Zweig, nesojeni dramatik (Prekletstvo Zweigove dramatike)

Avstrijski pisatelj Stefan Zweig (1881–1942) je svetu najbolj poznan kot pripovednik in esejist in kot pisec velikih biografij. Svočas je veljal za enega najbolj prevajanih pisateljev na svetu in dobro ga poznamo tudi pri nas. Največjo priljubljenost so mu prinesle zgodovinske psihološke študije, med katerimi še posebej blestita *Triumf in tragika Erazma Rotterdamskega* ter *Castelio zoper Calvina* ali *Vest proti nasilju*, ki sta povsem novodobno zasnovani; prva je v bistvu Zweigov avtoportret, druga pa poziv k strpnosti in klic proti nasilju. Precej bráni so tudi eseji, med katerimi slovijo zlasti *Graditelji sveta* in *Srečavanja z ljudmi*, knjigami, mesti; izjemen humanizem izpričuje knjiga *Včerajšnji svet* s podnaslovom *Spomini Evropejca*, najbolj pa so popularne njegove številne biografije: *Joseph Fouche*, *Maria Stuart*, *Marija Antoinetta*, *Amerigo Vespucci*, *Magelan* ter dvanajst zgodovinskih miniatur z naslovom *Zvezdne ure človeštva*; svojemu prijatelju *Romainu Rollandu* pa je posvetil eno najlepših monografij v svetovni književnosti.

Kot rojeni Dunajčan je imel gledališče takorekoč v krvi in ko bi ne bilo usodnih nesreč ob prazvedbah njegovih del, bi se gotovo posvetil dramatiki. Dar za dramatika je nedvomno imel in igre, ki jih je uspel uprizoriti, niso ostale le pri prazvedbi. Volpone se je obdržal na repertoarju vseh svetovnih odrov in tudi igro *Siromakovo jagnje* pogosto uprizarjajo.

Kot potomec premožne židovske družine je imel veliko možnosti za literarni razvoj in njegov prvi poskus je bil prav v dramatiki. Leta 1905 je napisal igro v stihih z antično snovjo *Terzites*. Razposlal jo je nekaterim gledališkim hišam, in kot piše v *Spominih Evropejca* (*Včerajšnji svet*), nanjo kmalu čisto pozabil. Prazvedbo mu je ponudilo Kraljevo gledališče v Berlinu. Naslovno vlogo naj bi igral eden največjih nemških igralcev na prelomu stoletja *Adalbert Matkowski*. Mlademu Zweigu se je nepričakovano odprla pot na največje odre v Evropi. Prepričan je bil, da stopa karieri velikega dramatika naproti. Obrnilo pa se je čisto drugače: teden dni pred premiero je *Matkowski* umrl in Zweig je bil tako prizadet, da igre ni bil pripravljen nikomur več ponuditi. A pisal mu je *Joseph Kainz*, največji dunajski igralec tega časa, in ga prosil, da mu dovoli igro uprizoriti v *Burgtheatru*. Ker je Zweig *Kainza* občudoval že izza gimnazijskih let, se je pustil pregovoriti in zanj zasnoval tudi enodejanko *Spreobrnjeni komedijant*, s katero je *Kainz* gostoval po manjših odrih; njegovo veliko igro pa je vzel v repertoar *Burgtheater*. Vaje so se že bližale premieri, ko je *Kainz* nenadoma umrl za rakom.

Zweig je postal vraževeren: prazvedbe njegovih iger prinašajo smrt velikim igralcem. Šele po nekaj letih se je odločil napisati novo igro. Z baronom *Alfredom Bergerjem*, novim direktorjem *Burgtheatra*, se je dogovoril za uprizoritev *Hiše ob morju* in si oddahnil, ker v zasedbi ni bilo nobenega znamenitega igralca. Režijo je prevzel direktor sam in ko je izdelal režijsko knjigo, je bil mrtev. *Prekletstvo*, ki je viselo nad njegovo dramatiko, je bilo spet na delu. Po letu 1931, ko sta igri *Volpone* in *Jeremias* uspešno prestali krst, je napisal še *Siromakovo jagnje*, za katero se je takoj zanimal igralec *Alexander Moissi*, ki je na odru veljal za *Kainzovega* naslednika. Vloge v tej igri mu sicer prav iz vraževernosti ni zaupal, na njegovo prošnjo pa je kasneje prevedel *Pirandellovo* igro *Nikoli ne veš*. Vse do začetka vaj je živel v negotovosti in v strahu, ki se je kmalu izkazal za utemeljenega. *Moissi* je umrl pred premiero za posledicami hude gripe. Seveda se je to zgodilo že dolgo po tem, ko je v svoje *prekletstvo* stopil *Matkowski*, in Zweig je medtem postal izjemno dober in znan pripovednik. Spoznal je, da je pot človekovega življenja pogojena od znotraj in da mu je pač ta usmeritev, ne pa nekakšno »prekletstvo«, preprečevala postati dramatik. Nekje v spominih *Včerajšnji svet* je zapisal:

»Naj se zdi, da nas naša pot še tako zverženo in nesmiselno odmika od naših želja, vsekdar nas naposled le pripelje do našega nevidnega cilja.«

Zweig se je še pred aneksijo Avstrije umaknil najprej v Anglijo, kjer je dobil britansko državljanstvo, pa se je ob izbruhu vojne preselil v Brazilijo. V prisilnem izgnanstvu je kljub kozmopolitizmu veliko trpel in spričo spoznanja, da je njegov ljubljani »včerajšnji« svet do-

končno obsojen na smrt, pogosto zapadal v melanholijo. Zato se je 23. februarja 1942, skupaj s svojo drugo ženo, v Petropolisu blizu Ria de Janeira prostovoljno umaknil v smrt.

S svojim poslovnim pismom nam je zapustil enega najbolj pretresljivih in bridkih dokumentov druge svetovne vojne:

DECLARATIO:

Preden se iz proste volje in z jasno pametjo poslovim od življenja, me nekaj sili, da izpolnim poslednjo dolžnost: zahvaliti se od srca tej čudoviti deželi Braziliji, ki je meni in mojemu delu dala tako dober in gostoljuben počitek. S poslednjim dnem sem se naučil to deželo bolj ljubiti in nikjer drugje bi ne bil rajši od temeljev na novo sezidal življenja, zatem ko je svet moje lastne govornice zame zatopil in ko se moja duhovna domovina Evropa sama uničuje.

A po šestdesetem letu starosti bi bilo treba posebnih moči, da človek še enkrat čisto na novo začne. Moje pa so se v dolgih letih brezdomovinskega potovanja izčrpale. Zato mislim, da je boljše pravočasno in pokončne držati zaključiti življenje, ki mu je duhovno delo vsekdar bilo najčistejša radost in osebna svoboda najvišja dobrina tega sveta.

Pozdravljam vse svoje prijatelje. Naj bi še videli jutranjo zarjo po dolgi noči. Jaz, vse preveč nestrpen, pojdem pred njimi.

Petropolis 22. II. 1942

Stefan Zweig

DENAR, DENAR SLEPI LJUDI

Zweigov Volpone za svojega edinega prednika ne priznava zgolj besedila, ki ga je 1506 igrala Shakespearova Kraljeva igralska družina in se nam je pod avtorstvom Bena Jonsona ohranil do danes, pač pa segajo prototipi uživaškega bogataša, ki lovi druge na limanice svoje hipotetične dediščine, daleč nazaj in največ jih je mogoče najti v zapisih, ki so se nam ohranili iz antičnega Rima (Lukijan, Horac, Juvenal, Petronij), omeniti pa je treba tudi še Hvalnico norosti zgodnjerenesančnega humanista in popotnika Erazma Rotterdamskega, kjer prenekaterikrat opisuje motive prevaranega prevaranta ali sle po dediščini.

Ikonografski motiv prevaranega prevaranta pa se v dramatikii dotika podzvrsti t. i. lopovske komedije (Gauernerkomödie), kamor bi lahko izmed na hitro izbranih besedil uvrstili tudi še kakšno Jonsonovo delo (npr. Alchimist), pa seveda Beraško opero Johna Gaya in Brechtovo predelavo, Gogoljev Revizor, Ostrovskega Volkovi in ovce in Še tak lisjak se nazadnje ujame, tudi Hauptmannov Bobrov kožuh ali Zuckmayerjev Stotnik iz Koepenicka, pa Napoleon iz New Orleansa Georga Kaiserja ali Dürrenmattova Opera v zasebni banki in seveda še mnogi navedeni teksti, pogojno pa tudi prenekatera Moliérova komedija ali morda tudi Cankarjevo Pohujšanje.

Večini besedil te podzvrsti je seveda skupno tudi to, da se gibljejo na območju komičnega in da smešijo praviloma obe nasprotujoči si stranki: prevarante in prevarane, lopove in okradene in da prav nikoli z nobeno od njih odkrito ne simpatizirajo ter da vsakomur nekako privoščijo, kar mu je v igri (bodisi v obliki kazni, škode ali nauka) namenjeno.

Tako nas tudi Volpone obvezuje, da ostajamo na tleh komedije, celo satire, in da se ob tem zavemo vsega tistega, kar nas v naravi našega bivanja skozi njeno dogajanje zadeva v bistvo, oziroma tistega, s čimer sramežljivo čutimo intimno podobnost.

Kot piše Zweig v svojih spominih Včerajšnji svet, je Jonsonovega Volponeja poznal po kratki vsebini iz Tainove Zgodovine angleške književnosti in téma ga je tako prevzela, da se je odločil komplicirani izdelek angleške elizabetinske renesanse v verzih prenesti v svojo dobo v prozni obliki. Očistil ga je balastnih oseb, dogodkov in prizorišč, spremenil nekatera imena in dodal Canino. Osebe, ki igrajo odločilno vlogo, je deloma preoblikoval tako, da se v 20. stoletju zdijo verjetnejše od Jonsonovih frivolnih renesančnih tipov, ki obkrožajo Volponeja. Poleg tega jim je okreplil motivacije in vsaki osebi razširil njen osebni prostor tudi nekoliko v smer psihologije. Komedijo, ki je nastala v lahkotnem ozračju renesanse, je umetniško preoblikoval, in če ima Jonsonov tekst (po dostopnosti) rahel pridih oddaljenosti, bi za Zweigovo predelavo lahko trdili, da je izrazito sodobna in za današnjega opazovalca celo brezčasna (če odmislimo njeno pogojno, časovno lokalizacijo).

Volpone je namreč slepar, kakršnega je moč najti v vseh časih. Svojega premoženja si ne pridobi na »klasičen« nepošten način z izkoriščanjem nemočnih in revnih, ampak ga z zvijačo izmami od tistih, ki ga imajo dovolj. Vse svoje potrebe zadovoljuje s koriščenjem brezplačnih uslug. Praviloma ničesar ne plačuje. Ker je deklarirano neozenjen in brez otrok, se odloči, da se bo pretvarjal češ da umira in da bo prežal na slehernega, ki bi mu z darili lajšal »poslednje« ure v upanju, da bo po njem bogato dedoval. Seveda z darilom razumemo vse, kar nenasitni Volpone trenutno potrebuje: ne samo zlato, denar, vrednostne papirje in nakit, (kar mu prinašajo Voltore, Corvino in Corbaccio), ampak tudi predano tovarništvo (kar najde v Mosci), strokovne usluge (Voltore) ali ljubezen (Canina, Corvino-Colomba). Če to ilustriramo z nazornim primerom: vselej kadar si zaželi ženske družbe, je ne plača, ampak dobi uslugo v dar. Seveda ne iz ljubezni, ker to prvič preveč stane in drugič zahteva dragoceno pozornost in čas; žensko si pusti pripeljati: bodisi da pride sama (ker se pač nadeja nagrade ali druge koristi, celo poroke), bodisi da mu jo pripelje njen najbližji, ki ga tako naredi za zvodnika ali za rogonosca, če je bil to njen mož. Canina je navsezadnje le primer, kako ženska k njemu sama pride in Corvino ponazarja, kako Volpone zakonske može spreminja v rogonosce.

Na isti način kot žensko pridobi tudi druge dobrine: v Corbacciovem primeru dediščino, ki je merljiva v blagu, nepremičninah, ob Voltoreju pa je očitno, kako se okoristi s človekom, ki mu nudi svoje »strokovne« usluge.

Služi mu tudi Mosca, ker ga je bil nedavno rešil dolžniškega stolpa. Ta prevejani podaljšek renesančnega sluge v igri tehnično funkcionira kot nekakšen spiritus movens, kot izvajalec Volponejevih ukan, kot operativni nadzornik; kmalu pa ga spoznamo tudi kot izrazito novodobnega človeka, ki se jasno zaveda svojega položaja. S kameleonsko naravo svojega nastopa zmore vsakemu nastaviti specifične limanice, tudi Volponeju samemu. Seveda pa je to mogoče, ker je popolnoma sodobna, novoveška kreatura, ki se edina zaveda samega sebe, ki edina ni ničemur trajno zavezana razen lastni svobodi.

Je avtonomen subjekt, neodvisen od vsega; ima tudi načrt, kako se bo osvobodil Volponejevih spon, saj pridno zbira napitnino in plačila za svoje usluge in verjame, da ni več daleč čas, ko bo lahko svoboden dal pokvarjenemu Volponeju slovo. Seveda ne računa na konec, ki mu ga je predpisal Zweig in njegovega načrta zaradi ugodnejšega odmotavanja dogodkov ni treba izpeljati do konca. Mosca ni notranje ničemur zavezan, tako kot so drugi npr. denarju, dediščini, zlatu, premoženju. Denar ga ne zanima, privlačen je le, dokler ga lahko zapravlja, oziroma zanima ga le to, kar mu ta denar lahko omogoči. Tako je Mosca pravi človek našega, današnjega trenutka, ko denar izgublja svojo vrednost.

Canina je kot samostojna Zweigova kreacija še posebej zanimiva. Odlikuje se po svoji prostodušni simpatičnosti in je pravzaprav edina med Volponejevimi »hijenami«, ki ji gledalec njene nesreče/izgube ne privoščiči. Tako iskreno in prisrčno bi rada rešila svojo majhno težavo na spodoben način in Volpone se ji zdi pravnjši, da da njenemu spodrsrljaju spodobno ime.

Oba predstavnika oblasti Sodnik in Poveljnik straže sta pravzaprav dve obličji (beneške) republike in podoba njenega (in vsakršnega) reda in pravice. Po eni strani je ta pravica v podobi Sodnika čas-tivredna, dosledno pravoverna, lojalna in vzvišena, po drugi strani pa v osebi Poveljnika straže razpuščena in malobrižna nižja oblast, ki nakazuje, kako malo se napisani idealni red izvršuje.

Colomba in Leone, ki sta v pratekstu Bena Jonsona še vzvišeni idealni prototip čistosti in poštenja, sta pri Zweigu (kot vsi drugi) manj črno-bela: Colomba nekoliko omejena lepotečka in Leone napih-njen golobradec, ki mu v življenju nikoli ni nič primanjkovalo, pa se lahko bori za načela, pri čemer pa se kot vsak kolerik prehitro utruji. Čista sta pravzaprav le v smislu denarja (v primerjavi z dru-gimi), vendar Colomba zaradi nevednosti, Leone pa, ker ga ima (ali ga bo imel) dovolj.

Razen Mosce se pravzaprav vsi v karakterizaciji zelo približujejo tipom, le Mosca je izjema. Če je že sorodstveno njegov izvor v tipu iznajdljivega služabnika, se v Volponeju razvije v mestoma zelo enakovrednega partnerja gospodarju, ki je od njega še kako odvisen. Mosca ima to lastnost, da (zaradi svoje pretkanosti in avtonomnosti) najde z vsakim »krokarjem« svoj način komunikacije in se z njim dejansko poigrava. Volponeju je ta užitek neposrednega poigravanja z žrtvijo odvzet, saj mora mirno trpeti, ko mu Mosca v akciji nadgradi vsako njegovo spletko.

Največja Volponejeva nesreča je ravno v tem, da Mosco neogibno potrebuje, saj sam svojih nakan ne more izpeljati. In tudi v tem je njegova smešnost, gledalec tudi njemu privoščiči, da »trpi« in privoščiči mu elementaren strah, ki ga obide, ko mu gori za petami. In tu je Volpone resnično ranljiv. Ne potre ga toliko to, da vse izgubi, najbolj ga prizadene, da tako malo užije od tistega, kar mu pomeni večje veselje kot njegov denar: užitek nad nesrečo, neboljjenostjo drugih. Volpone dosega delne izpolnitve, kratke užitke in nikoli mu ne uspe do kraja prevarati Corbaccia, ne uspe mu spraviti Colombe v posteljo, in tudi užitek ob pripisu dediščine Moscu prinese razočaranje. Smešen je, ker je zavezan nepravim ciljem, slavi nepravlega boga, ker sledi izreku: denar je sveta vladar. In zaradi tega je tako zelo izpostavljen našemu posmehu.

Tanja Viher

*Tudi najtrši oreh je mogoče
streti. Posebno z zlatimi zobmi.*

Pajo KANIZAJ

*Skopuh sestavlja številne oporoke.
Predstavljajo mu čar denarnega izdatka,
za katerega ve, da ga ne bo doživel.*

Sigmund GRAFF

*Prevarati prevaranta: dvojni užitek!
Jean de la FONTAINE, Fables III*

*Goljufati in biti goljufan,
to doživi prav vsak zemljan.*

Johann G. SEUME

Pesem o denarju

Denar, denar slepi ljudi,
bedak, kdor zase ga tišči,
bedak, kdor spravlja ga na kup,
z obrestmi daje ga na up.
Kdor ga požene, je bedak,
bedak, če drag, bedak, če ni ti drag!
Ah, kar storiš, vse pogrešiš,
če kolneš ga ali častiš,
vse, kar ukreneš, je zanič.
Če moder si, te prekosi,
če zviti, denar te preslepi.

Denar okroglo je kovan,
da se kotali v beli dan.
Zagrabi ga, skrij ga doma,
ti le zbeži, ti odtrklja.
Če še tako je uren kdo,
ne dohiti ga, ne dobo,
kar že ga ima, se še peha -
in znova brusi si pete
in hoče še in še in še,
ko pa ves truden je nato,
takoj prične jih drugih sto.

Denar sveta je gospodar,
ne kralj, ne car, noben vladar
tako oblastno ne veli,
da plešeš, kakor gode ti.
Zares, dokler ta svet stoji,
le krog denarja se vrti
in kot je zdaj, bo vekomaj,
in vsepovsod in vsepočez,
je ista pesem, isti ples,
ki trapi vse ljudi vsekdar,
ples za denar, ples za denar.

Volpone

Neumnost, omejenost, pohlep, priliznjenost, nečimrnost, lakomnost, nečastnost, predrznost, nesramnost, bahavost, vse to je v igrah Bena Jonsona ostro izpostavljeno in se bolj nagiba k ostrini farse kot h komediji z obzirnim, dobrim koncem.

Na misel, da bi Volponeja predelal za nemške odre, sem prišel po čudnem naključju in neobičajni poti. Lansko jesen sem se ukvarjal z obsežno novelo Zmešnjava občutkov, ki je bila tematsko vezana na elizabetinsko dramatiko. Da bi si obnovil znanje, sem preučeval kulturno zgodovino in v že davno pozabljeni Tainovi Zgodovini angleške književnosti sem našel odstavek z vsebino Jonsonovega Volponeja in se ob njem izredno zabaval.

Šele ko sem kasneje prebral celoten Jonsonov tekst, sem zanesljivo vedel, da gre za delo, ki je kot satirično-realistična mojstrovina preživelo svoj čas.

Čudno, sem si mislil, da tako popolna klasična komedija, ki so jo tako poveličevali razumniki in slavili sodobniki, nikoli ni prišla na nemški oder. Naročil sem si knjigo v angleščini; zdaj sem razumel, kajti ta Jonsonova komedija je napisana prvič v dovršenih veličastnih verzih in drugič se, na žalost, odvija v vsemogočih zamenjavah gledališča preživelega tipa, kjer se mora človek v hipu preleviti v nekoga drugega, da bi ga svet ne prepoznal. Šele danes vemo, da se ima staro, preživelo gledališče za takšno pozersko neresničnost zahvaliti slabi razsvetljavi in svoji publiki, ki je bila pripravljena lahkoverno verjeti vsemu. Ta način zabave pa je nam danes že dolgo nezadosten in dolgočasen.

Toda zlasti Volponejev lik, ta »malade imaginaire«, ki se pretvarja, da je na smrt bolan, ta lakomni pokvarjenec brez vsakršnega razloga, pokvarjenec iz čistega veselja nad pokvarjenostjo samo, s svojo obsedenostjo odločen, da obsede še druge, ta figura me je s svojim delovanjem tako zabavala, da sem si z veseljem zadal velikopotezno nalogo predelati njeno zgodbo.

Namenil sem se bil napisati ga v verzih in sem si v devetih dneh v nekem marseillskem hotelu na lahko in naglo, bolj zase, v prozi zasnoval prizore. Ker mi je Dvorno gledališče v Dresdenu, do katerega sem čutil zavoljo praižvedbe svojega prvenca Terzites nekakšen moralni dolg, prav v tistih dneh pisalo in spraševalo, kakšni so moji načrti, sem jim poslal ta zapis – z opravičilom, da je to, kar jim predlagam, le prva skica, ki jo kanim oblikovati v verzih. Gledališče mi je z obratno pošto brzojavilo, naj vendar za božjo voljo nič ne spreminjam; in res je igra v tej obliki potlej prešla vse odre sveta.

Stefan Zweig Včerajšnji svet
Die Welt von Gestern, Berman-Fischer Verlag,
Stockholm, 1944
Prevod in izbor T. V.

»Dragi tujci«, nam je odvrnil, »če ste trgovci, spremenite svoje namere in si poiščite drugačen prežitek, če pa ste ljudje boljše vrste in znate ven in ven lagati, ste na najkrajši poti do bogastva. V tem mestu namreč niso v časteh lepe umetnosti, tu ni prostora za govornišvo, tu združnost in čist značaj ne rodita sadu. Vedite, da se vsi ljudje, kar jih boste videli v tem mestu, delijo na dva tabora: v lovce na dediščino in njihov plen. V tem mestu ne mara nihče imeti otrok, zakaj kdor ima dediče, ne sme na pojedine, ne sme v gledališče, prikrajšan je za vsako ugodnost in životari med sodrgo. Tisti pa, ki se niso nikdar oženili in nimajo bližnjega sorodstva, dosežajo najvišje časti, se pravi, samo oni so sposobni za vojaško kariero, samo oni so pogumni in brez napake. Prišli boste v mesto,« je dejal, »ki je kot dežela, po kateri razsaja kuga, kjer so sama razmesarjena trupla in mrhovinarji, ki jih mesarijo«.

* * *

117

Eumolp, ki je bil bistre glave, je pretehtal nove okoliščine in priznal, da mu tak način bogatenja ni nevšečen¹. Mislil sem, da se starček, vetrnjaški kot vsi pesniki, šali, a je dejal:

»Bog daj, da bi si lahko privoščil primernejšo opremo za to predstavo, se pravi, bolj izbrana oblačila in razkošnejšo opravo, da bi bila moja laž bolj prepričljiva; pri Herkulu, nič se ne bi obiral, pri priči bi vas popeljal do velikega bogastva«.

* * *

Nihče se ni upal dajati in nič poskusa, pri katerem nismo imeli kaj izgubiti. Da bi ne bilo kakega spodrsnjaja in bi laž res ostala med nami, smo za Eumolpom ponovili prisego: dali se bomo sežgati, v okove metati, s palico biti, z mečem pobiti³ in še vse drugo, kar bo ukazal Eumolp. Kot pravi gladiatorji smo se zakleli domnevnomu gospodarju na telo in dušo. Po pri-segi smo napravljeni v sužnje ponižno pozdra-

vili gospodarja, in ta nas je vse skupaj poučil, kakšno igro nam je igrati: pokopal je sina, nadobudnega in nadarjenega mladeniča, zato je nesrečni starček – Eumolp – zapustil domovino, da mu ne bi bilo treba dan na dan gledati sinovih odvisnikov⁴ in vrstnikov in njegovega groba, nad katerim je toliko prejkokal. Vsem tem tegobam se je pridružil še nedavni brodolom, v katerem je izgubil čez dva milijona sestercev; izguba sama ga sicer ni prizadela, a zdaj nima dovolj služinčadi in po njegovem spremstvu ni videti, kako ugleden človek da je. Poleg tega ima v Afriki v posestvih in drugih naložbah svojih trideset milijonov sestercev, kajti samo po Numidiji je razkropljena tolikšna vojska njegovih sužnje, da bi z njo še Kartagino osvojil.

V skladu z načrtom mu svetujemo, naj kar naprej pokašljuje, hlini naj težave z želodcem in se pred vsemi javno in glasno brani vsakršne hrane; kar naprej naj govori samo o zlatu in srebru, o posestvih, kjer ne pridela toliko, kot bi bilo pričakovati, in o neprestani suši. Vsak dan naj sedi pred računskimi knjigami... spreminja oporoko. Da bo uprizoritev popolna, naj se vsakokrat, kadar pokliče koga od nas, zmoti v imenu: tako bo zlahka nastal vtis, da ima naš gospodar v mislih tudi sužnje, ki niso z nami.

* * *

Ko je Eumolp z neznanskim zanosom zdeklamiral te verze, smo naposled prispeli v Kroton. Tam smo se najprej oddahnili v majhnem prenočišču, naslednjega dne pa smo poiskali hišo uglednejšega videza in pri tem naleteli na trume lovcev na dediščino, ki so nas spraševali, kdo smo in od kod prihajamo. Po družno skovanem načrtu smo jim gostobesedno natresli kopico nadrobnosti in do pičice vse so nam verjeli. Pri priči je nastala med njimi prava tekma, kdo bo Eumolpu prej vsilil denarja.

Izšlo v zbirki 100 R, CZ Ljubljana, 1973
Prevod: Primož Simoniti. Priredila T. V.

*Veliko načinov je, da človek obogati,
in vsi so grdi.*

Francis BACON: *Of Riches*

*Bogastvo prej zakrknje srce
kot vroča voda jajce.*

Ludwig BORNE: *Injektionen*

Izbor – prevod T. V.

Ljudi loviš na zlato, ženske in krone.

F. SCHILLER: *Fiesco*

*Želja po raznovrstnih užitkih
in lakomnost sta dve posebni
značilnosti skopuhov.*

MARX: *Grundriss der Kritik der politischen
Ökonomie*

LUČKA POČKAJ

se je rodila v Trstu, tam preživela mladost, končala osnovno in srednjo šolo, se pred štirimi leti vpisala na AGRFT v Ljubljani, letos končuje dramsko igro v letniku prof. Dušana Mlakarja. V času študija je gostovala v tržaškem gledališču z vlogo Cecilije v Wildovi komediji »Važno je imenovati se Ernest«, pa v ljubljanski Drami kot Amelija v »Veliki magiji« Eduarda de Filippa. Pred kratkim je nastopila na javni produkciji Akademije v vlogi Ines v Sartrovih »Zaprtih vratih«, videli pa smo jo tudi že v filmih. Lučka Počkaj je torej prav na začetku svoje kariere in izjavlja, da je prijetno delati v našem gledališču. Tistim pa, ki so občudovali njeno petje in seveda igro v Lorcovi »Krvavi svatbi« (vloga Dekleta), povejmo, da se pevsko ni nikjer šolala, da je pela samo v pevskem zboru in da uri svoj glas le toliko, kolikor zahteva Akademija, kar se ji zdi samo po sebi umevno. Mi ji vsekakor želimo še veliko uspehov in da bi se med nami še naprej počutila prijetno!

FRANCI KRIŽAJ je bil vršilec dolžnosti umetniškega vodje SLG Celje od 1. marca do 15. oktobra 1988, **JANEZ ŽMAVC** pa od 16. oktobra 1988 do 28. februarja 1989.

BLAŽ LUKAN – NOVI UMETNIŠKI VODJA SLG CELJE

S prvim marcem tega leta je prevzel umetniško vodstvo naše hiše Blaž Lukan. Rodil se je leta 1955 na Ptuju, gimnazijo je obiskoval v Mariboru, študij dramaturgije pa je končal na AGRFT v Ljubljani. V letih 1985–1988 je bil umetniški in operativni vodja gledališča Glej v Ljubljani. Je član Društva slovenskih pisateljev. Piše pesmi in prozo, eseje, na izid čaka knjiga izbranih gledaliških spisov z naslovom Dramaturške replike. Med dramatizacijami in prevodi omenimo »Drejčka in tri Marsovčke« Vida Pečjaka (uprizorjeno v Celju), T. Wilderja »Ženitno mešetarko« (SNG Maribor), F. Tomizza »Boljše življenje« (Koper). Knjižne objave: Pesem in pesmi (MK 1977), Ledeno meso (grafična in pesniška mapa s slikarjem J. Mateličem, Koper, 1983), Bohinjska Bela (Koper, 1984), Kolumbija (vizualna poezija, Koper, 1984). Radijske igre: Razstava ur, Iz glasu v tišino, Jopa iz snega, Waldorf Astoria, Piščal v Hi-Fi Boutiqueu, Beneška noč (vse predvajane na radiu Ljubljana, Trst, Maribor, Novi Sad itd.) Med številnimi dramaturgijami naštejmo (v slovenskih gledališčih): Linhart: Miss Jenny Love, L. Simovič: Potujoče gledališče Sopalović, D. Grabbe: Don Juan in Faust, S. Beckett: Konec igre, Komedija, Ne jaz, Katastrofa, Aishil: Uklenjeni Prometej, D. Mihailović: Ko so cvetele buče, Molière: Zgrabite Sganarela, O. Župančič: Veronika Deseniška, M. Sherman: Mesija, itd. Objavlja poezijo in prozo v najpomembnejših slovenskih literarnih revijah, gledališke članke, scenarije za televizijske oddaje. To je del njegovega obsežnega ustvarjalnega opusa.

Blažu Lukanu želimo ob prihodu v našo hišo veliko delovnih uspehov in dobro počutje v kolektivu.

Slavko Belak

15. februarja 1989 je umrl Slavko Belak, član našega kolektiva v letih 1956–1961 in 1965–1970. Bil je diplomant dramske igre na Akademiji za gledališče, radio, film in televizijo v Ljubljani. Po končanem študiju je bil takoj angažiran v naši hiši in tukaj je odigral vrsto lepih in pomembnih vlog. Zlasti se je odlikoval v oblikovanju ljudskih likov: Moškoplet v Grünovi dramtizaciji Vorančevih »Pernjakovih«, Dolfe v Jurčičevem »Desetem bratu«, nepozabna vloga siromaka v filmu Na valovih Mure. V klasiki: Ivanuška v Fonvizinovem »Brigadirju« (debut), Kleont v Molièrovem »Skopuhu«, Pologi v »Sovražnikih« Maksima Gorkega itd. Žal mu je takratna bolezen preprečila, da bi se lahko uveljavil že kot zrel igravec (ko smo pripravljali Cankarjeve »Hlapce«, ga je režiser izbral za vlogo župnika). V letih 1965–1970 je bil upravnik SLG Celje in član kolegija umetniškega vodstva. S svojo izredno vitalnostjo je osvežil takratno gledališko življenje, na novo je organiziral delo in utrdil mrežo gostovanj ter pripeljal v Celje nove igralce in režiserje. Vse to je prispevalo, da se je gledališče dvignilo na novo ustvarjalno raven.

Slavko Belak se je rodil 6. februarja 1932 v Novem mestu, umrl pa, ko je dopolnil komaj 57 let. Na žalni slovesnosti smo se poslovili od njega v avli našega gledališča. Vsi, ki se ga spominjamo iz njegovega kratkega gledališkega obdobja, v katerem je ustvaril nekaj neminljivih žlahtnih podob, ga bomo ohranili v spominu kot žlahtnega človeka.

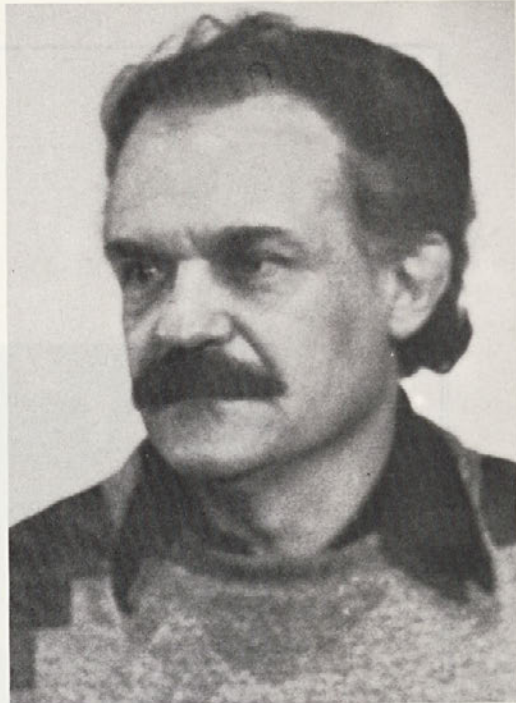

Letošnja nagrajenca

MIJA MENCEJ

je prejela nagrado Kulturne skupnosti občine Celje ob kulturnem prazniku občine Celje. To priznanje ji je bilo podeljeno za njeno bogato ustvarjalno delo v celjski gledališki hiši. Veseli tega priznanja dodajamo še naše čestitke!

JANEZ BERMEŽ

je prejel letošnjo Severjevo nagrado (podeljuje se v mesecu decembru) za tri odlične upodobitve: Geront in Gospod pl. Prasetnik v Molièrovem »Zgrabite Sganarela« ter Peachum v Brechtovi »Operi za tri groše«. Čestitamo!

*Karkoli si človek prigrabi, pošteno plača,
četudi samo s strahom, da spet vsega ne izgubi.*

F. HEBBEL, Menschenlos

*Ljudje občudujejo pogum, nadarjenost,
dobroto, velike preizkušnje in naloge,
klanjajo pa se le denarju.*

Henry BECQUE: Penses

Federico Garcia Lorca

Krvava svatba

Režija Barbara Hieng

Premiera je bila 10. II. 1989

Mija Mencej

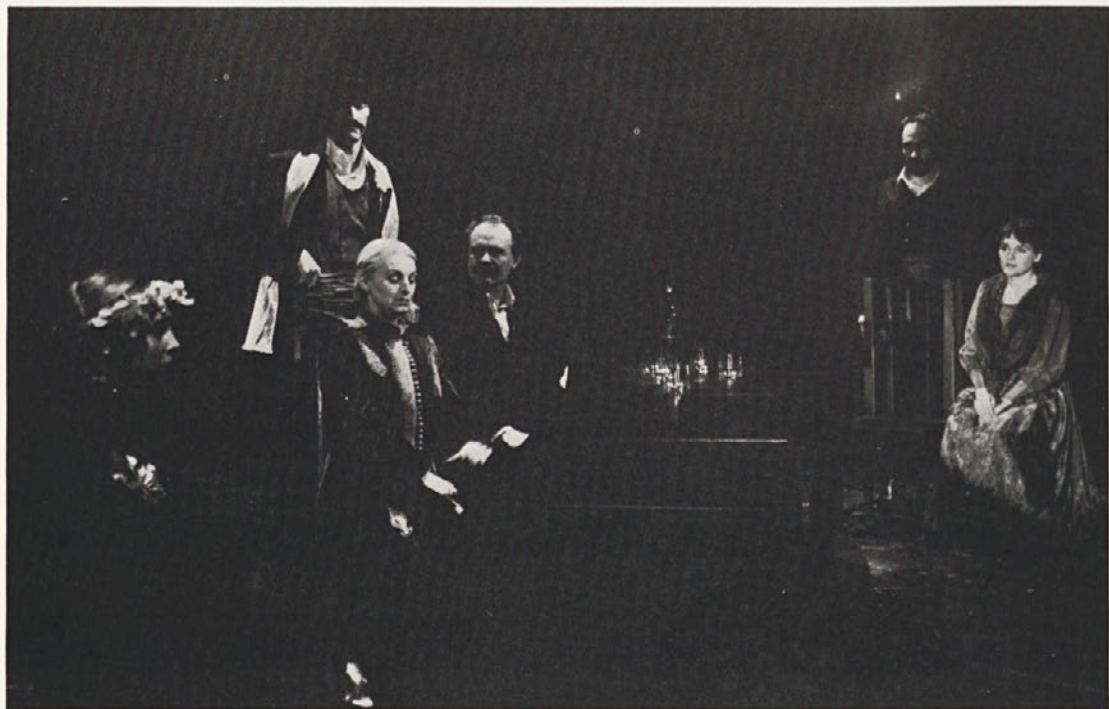
Darja Reichman, Igor Sancin, Anica Kumer

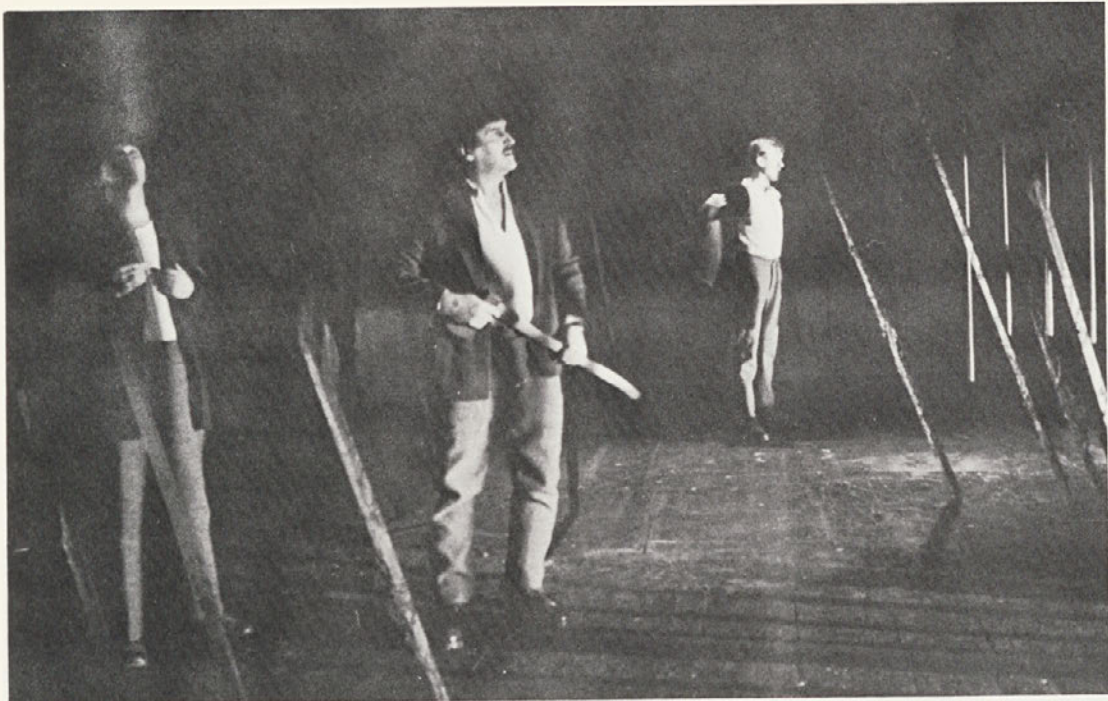
Milada Kalezić, Nada Božić

Darja Reichman, Peter Boštjančič, Jana Šmid

Darja Reichman, Igor Sancin, Anica Kumer, Janez Bermež, Peter Boštjančič, Milada Kalezić

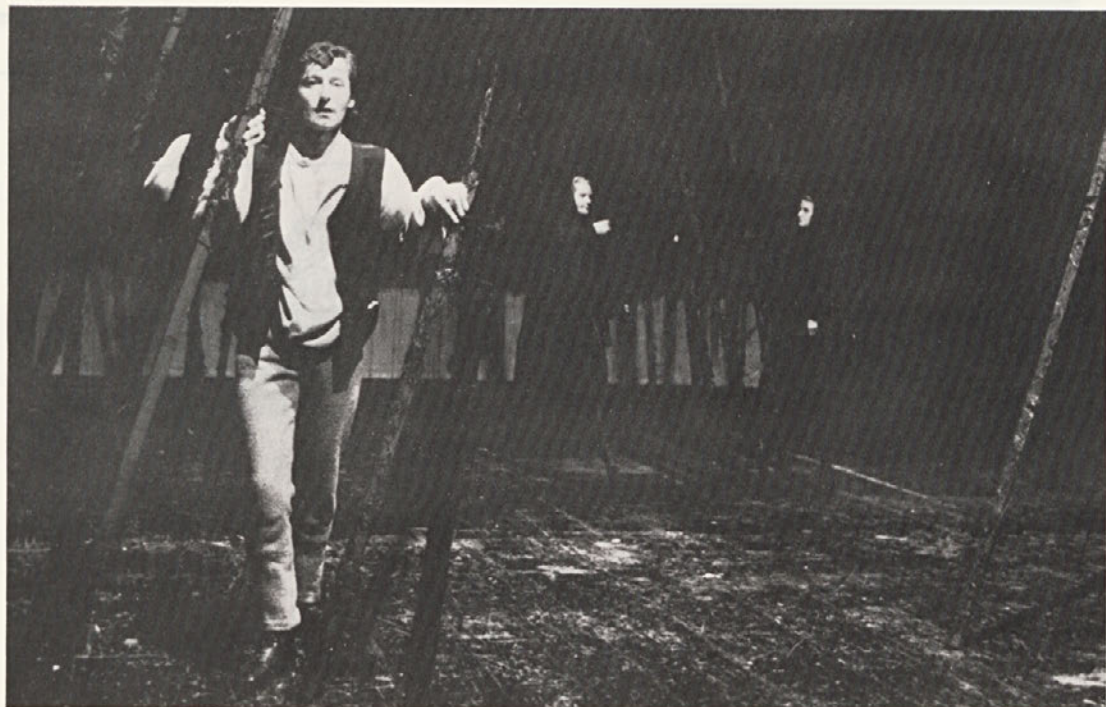
Drago Kastelic, Bruno Baranovič, Marko Boben

Lučka Počkaj, Anica Kumer, Janez Bermež

Lučka Počkaj, Ljerka Belak

Zvone Agrež, Vera Pristov, Tonka Orešnik

SIMBOLI OHRANJANJA OKOLJA

*O ohranjanju okolja
govorimo tako rekoč vsak dan.
Seveda, o ohranjanju čistega,
kar se da naravnega okolja,
vrednega človeškega življenja.
Storimo pa zelo malo.*

*Pa bi lahko veliko več. Za
začetek bo morda zadostovalo,*

*če v trgovini namesto običajne
plastične vrečke kupimo
papirnato, ki je:*

- dolgoročno ekološko
neoporečna,
- prijetnejša na pogled,
- trpežnejša, saj brez težav
prenese 12 kg teže.

*Papirnate vrečke boste
spoznali po znaku*

OHRANIMO

OKOLJE

Videm

celuloza, papir in papirni izdelki Krško

Zlatarne Celje

63000 Celje
Kersnikova 19, p.p. 75
Telefon: 063/31-711
Telex: 33597 yu zc

*Dolgoletna
tradicija predelave
žlahtnih kovin*

*Dedič starih
celjskih zlatarskih mojstrov
iz 17. stoletja*

*Kakovostno in moderno
oblikovanje,
prilagojeno modnim gibanjem
v svetu*

*Sodobni tehnološki postopki
z novimi možnostmi
oblikovanja nakita*

*Visokokakovostni nakit
ročne, individualne izdelave*

**KONUS, kemijska in usnjarska
predelovalna industrija**

63210 Slov. Konjice
Titov trg 17
Telefon: 063/751 812, 751 212
Telegram: KONUS Slovenske Konjice
Telex: 033526 YU konus
Telefax: 063751331

Tržno proizvodna programska struktura je naslednja:

Program proizvodov za čevljarstvo in galanterijsko industrijo

- vse vrste naravnega usnja
- umetno usnje na netkani osnovi - SILON®
- regenerirano usnje KONIT®
- celulozne ploše FLEXIL®
- opetniki

Program za ekologijo

- KOFIL® netkani filter mediji za industrijsko in splošno filtracijo
- KOTERM® filter plošče za mokro filtracijo

Program KOTERM® iz umetnih mas

- polproizvodi
- proizvodi za specialne tehnične namene

Program transportnih in pogonskih elementov

- extremultus pogonski jermeni in transportni trakovi
- tehnična galanterija

Program za široko potrošnjo

- usnjena konfekcija
- TIPI TOP® krpe za čiščenje
- zaščitne maske KOFIL EMR® in filtri KOFIL® za kuhinjske nape

gorenje interna banka

10 LET DELOVANJA

ZCP cestno podjetje celje

Cestno podjetje Celje se je v 26 letih iz dokaj skromnih začetkov razvilo v sodobno delovno organizacijo. S tozdi Vzdrževanje in varstvo cest, Gradnje, Asfalt kamnolom, Vzdrževanje mehanizacije in Delovno skupnostjo skupnih služb opravlja dejavnost: vzdrževanja in varstva prometnih objektov, gradnje prometnih objektov, proizvodnje asfaltnih zmesi, betonskih mešanic, kamnitih agregatov in kalcijeve soli, popravil in vzdrževanja motornih vozil ter cestne mehanizacije, izdelave priključkov za cestno mehanizacijo, storitev z gradbeno mehanizacijo in gradbenim ključavničarstvom, projektiranja gradbenih objektov in inženiring poslov.

V delovni organizaciji, ki ima sezonski značaj dela združuje delo okoli 700 delavcev, ki gradijo in vzdržujejo ceste z 210 gradbenimi stroji in 123 tovornimi vozili ter gospodarijo z 2132 km razvrščenih cest v osmih občinah celjske regije. Za zadovoljevanje materialnih potreb na cestah v regiji imamo veliko asfaltno bazo in največji kamnolom te vrste v Sloveniji. Z dobro organizacijo dela, ustrezno kadrovsko zasedbo, sodobno mehanizacijo in opremo, inventivno aktivnostjo ter uvažanjem novih tehnoloških postopkov smo postali spodbujevalci razvoja v cestnem gospodarstvu Slovenije.

HOTEL-RESTAVRACIJA-KONOBA

Priporočamo istrske specialitete – odprta vina – vsak petek in soboto glasba

CINKARNA

CELJE
METALURŠKO KEMIČNA INDUSTRIJA

KOVIN **TEHNA**

**vaš poslovni partner
doma in v tujini**

